

Selçuk Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Kitaplığı

Demirbaş No.

10721

Tasnif No.



SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

Yıl : 1990

Sayı : 3

İSLAM'IN ŞİİRE BAKIŞI

Doç. Dr. İbrahim SARMİŞ

Şiir duygu, düşünce ve hayalleri dile getiren kafiyeli, serbest ve manzum bir edebî türdür. İhtiva ettiği hikmet ve marifetle ahlakın güzelleştirilmesine hizmet ettiği kadar, insanın ruhunu, fazilet hislerini ve ahlakını bozmada da o kadar etkilidir. İki yüzlü bir kılıç gibi, faziletlere dair olsa da, kötülükler ihtiva etse de aynı ölçüde etkilidir. Bir ressamın fırçasından daha canlı ve bediî fazilet tabloları çizen bir şairin kalemî, aynı zamanda insanlık faziletlerini altüst edecek tablolar da çizebilir. Bu derece önemli rolü ve etkisi bulunan şiiri İslam mutlak olarak yasaklamış veya kötülemiş olabilir mi? Birtakım naslardan hareketle İslamın şiiri yasakladığı söylenebilir mi? Yazımızda bu mesele üzerinde duracak ve gerçeğini ortaya çıkarmaya çalışacağız.

Ancak konuya geçmeden önce, meseleyi açık bir şekilde ortaya koyabilmek için İslamın kâinat, hayat ve insana bakışı ve bunların sanatla ilişkisine kısaca gözatmakta yarar vardır. Zira İslam düşüncesinin genel tabiatını anlamadan, münferid olaylardan hareket ederek onun sanata ve sanatın bir kolu olan şiire bakışını doğru bir şekilde anlamak mümkün değildir.

İSLAM'IN ANLAYIŞINDA KÂİNAT, HAYAT VE İNSAN

İslam'ın kâinat, hayat ve insan tasavvuru bugüne kadar insanlığın tanıdığı en kapsamlı tasavvurdur. Varlığın bir tarafını ele alarak diğer taraflarını ihmal etmeyen kapsamlı bir tasavvurdur. İslam, bu âlemde her şeyde hayatı yakından izlemek için hisleri serbest bırakır. Hayata dostluk, kardeşlik ve sevgi duygusuyla bağlıdır.

İslamın tasavvuru insanı sadece ruh veya yalnızca beden olarak ele almaz. Hepsine hayat gerçeği içinde birbirine bağlı ve birlikte hareket eden bir bütün olarak bakmaktadır.

Bu tasavvur, insanı fert olarak görüp toplum olarak ihmal etmez veya bunun aksi olarak ona bakmaz. Ona aynı zamanda hem fert olarak

hem de yapıda birbirine bağlı ve birbirini bütünleyen kaynaşmış cemaat olarak bakar.

İslam tasavvuru, insanı şehvet gibi, kâhir zaruretlerin esiri olarak ele alıp başıboş şevklerden ibaret terketmediği gibi, aksi şekilde de onu değerlendirmez. Zaruretleri ve şevkleri hesaba katarak insanı bir bütün olarak takdir etmektedir.

Bu tasavvur insanı iktisadi, içtimai, fikri, cinsi, maddi yahut ruhi irtibatlarından sadece biriyle de değerlendirmez. Çok yönlü, değişik gayeli kabul ederek hepsini hayat vakasında mevcut ve birbirine bağlı hakikatler kabul eder ve ele alır.

Sonra bu tasavvur, insanı tek başına bir nesil içinde bir ferd yahut nesiller içinde sadece bir nesil olarak ele almaz. Hatta ahireti bir tarafa bırakarak yalnızca bu dünya gözüyle de bakmaz. Onu bir ferd ve birbirine bağlı nesiller olarak kabul eder. Aynı doğrultuda devam eden ve dünya ile ahiret arasında uzanan bir varlık olarak görür.

İnsanı kainattan ve diğer varlıklardan bağımsız ve ayrı düşünmediği gibi, bu kainatın ve hayatın olaylarını da birbirinden ilgisiz ve bağlantısız kabul etmez. Hepsini tek bir gayeye tevcih eden sağlam bir tek bağın olduğuna inanmaktadır.

Onun için İslam, kâinatın gerçekleri için en açık, kâinat, hayat ve insan ilişkileri için en kapsamlı tasavvurdur. Bütün bu unsurların uyum ve denge içinde kaynaştığı ve birlikte yer aldığı tek tasavvur budur, diyebiliriz.

Bu tasavvur kâinatı, hayatı ve insanı en kapsamlı ve mükemmel şekilde ihata etmektedir. Bu şümûl ve ahenkten üstün ve insanî bir sanatın doğması çok mümkündür. Kahir, zaruret ve kanatlanmış şevkler dünyasında, hakikat ve misâl âleiminde, maddî, rûhi ve akilî üretim alanında, alçalış ve yükseliş zamanında içi ve dışıyla insan hayatını bu tasavvur tamamıyla içine alabilir ve aynı zamanda insanoğlunun şahit olduğu en büyük sanat olabilir (1).

İslam, eşya ve olaylar hakkında hükmünü bu esasa göre verir. Hakikinde hüküm vereceği şeyleri önce bu ölçüye vurur ve ona göre tavrını belirler. İnsanlığa ve hayata faydalı olduğunu gördüğü zaman benimser. Ancak benimserken onu diğer tasavvurlarından ayrı terketmez. Belki ta-

(1) Muhammed Kutub, Menhacu'l-Fenni'l-İslami, 18-20, 65, 205, İslamın tasavvurunda kâinat, hayat ve insan hakkında fazla bilgi için bkz. Seyyid Kutub, el-Adaletu'l-İctimaiyye fi'l-İslam, 20-57.

şılması gereken hakiki tasavvur boyasını vurur, doğru yolda seyretmesi için ona sahih ve açık metodu tayin eder.

Bunu her konuda yaptığı gibi sanat konusunda da yapmaktadır. Sanat hakkında tavrını belirlemiş, gereken tasavvuru ona giydirmiş ve doğru metodu tayin etmiştir.

İslamın sanata, edebiyata ve şiire karşı tavrı bu şekildedir. Sanata ve şiire, eşyayı hayır ve şer, fayda ve zarar, edep ve ahlâk kaidesine bağlılık derecesine göre ölçüp değerlendiren umumi bakışı v kaidesi çerçevesinde bakmaktadır. Sanatı veya başka herhangi bir şeyi fesat unsurları taşımadıkça veya fesada yolaçmadıkça yadırgamaz ve karşı tavrı almaz.

İslam hayata, dine ve onun değerlerine, nezih sanata hizmet etmeyi gaye edinen ve sanatın sahih metodundan sapmıyan sanatı tasvib ve teşvik etmektedir. Unutulmalıdır ki İslamın benimsediği sanat, sadece akideden, va'z ve irşaddan bahseden sanat değildir. Hatta İslamın genel tasavvuru içinde olduğu ve meşru sınırları aşmadığı sürece İslamdan ve onun muhtevasından bahsetmesi de şart değildir. İslam sanatı adıyla bilinmesi de gerekmemektedir (2).

İslamın sanat anlayışı bu şekildedir. Geniş alanlar ve muhtelif şekiller ihtiva eden hakiki sanat işte bu sanattır, diyebiliriz. Şiir de bu sanatın şekillerinden biridir. O da bu ölçü ve umumi kaideye bağlıdır. Bu çerçevede olduğu müddetçe İslam onu teşvik eder ve salih bir amel olarak değerlendirir. Ama bu çerçeveyi aştığında da diğer kötü ve zararlı amelleri yasakladığı ve kötilediği gibi tasvib etmez ve kötüler.

Şiir ve şairle ilgili varid olan âyetlere ve hadislerle bu genel çerçeve ve umumi kaide ışığında bakmamız lazımdır. Çünkü bir şeyin iyiliği ve kötülüğü bu umumi kaide ışığında belirli olmaktadır.

Şiir ve şairin varid olduğu âyet ve hadislerle geçmeden önce birtakım kişilerin zihninde şiirin kötü bir imaj bırakmasına yol açan cahiliyye toplumunun yaygın inançlarına, kâhin, sihirbaz ve cinlerin cahiliyye insanı üzerinde bıraktığı etkilere ve şiir ile şairin bunlarla ilişkilerine bir göz atmakta yarar vardır. Çünkü bunların olumsuz etki ve rolleri anlaşılmasın Kur'an-ı Kerim'in şiir ve Hz. Peygamber'in şair olmaktan tenzih edil-

(2) Muhammed Kutub, Menhacu'l-Fenni'l-İslami, 6-7, 177; Abdullah Hamed el-Uvaysık, el-Edeb fi Hidmeti'l-Hayati ve'l-Akide, 109-111, 129-130, Ali Abdulhalim Mahmud, Nahve Edebin İslamiyyin muasır, 245-253; Seyyid Kutub, Fi Zilali'l-Kur'an, XIX/121 - 122; en-Nakdu'l-Edebi Usuluhu ve Menahicuh, 99 - 100.

mesinin sebeplerini kavramak zordur. Nitekim İslamın başlangıcında şiirin duraklayıp duraklamadığı ve İslamın ona engel olup olmadığı probleminin halledilmesi de bir ölçüde bunların bilinmesine bağlıdır.

KÂHİNLER, SİHİRBAZLAR, CİNLER VE BUNLARIN ŞAİRLERLE MÜNASEBETLERİ

Cahiliyye toplumunda cin ve şeytan inancı yaygın ve akıllara hakim olmuştur. Halk, fertlerle cinler arasında bütün işlerde sıkı bir münasebetin bulunduğu inanıyordu. Cin çarpması, cinlerle evlenme, onlardan arkaşlar edinme ve onlarla konuşma inancı yaygın ve hakim bir inançtı. Cinlerin insanlara diledikleri zaman zarar verdiklerine, çarptıklarına, hayır sağladıklarına ve zarardan koruduklarına, diledikleri kılıkta ve sûrette göründüklerine ve hayatın hemen her alanında bu nevi rolleri bulunduğu inanılmıştır.

Halk, toplumun bir nevi aydınları kabul ettiği şairlerle cinler arasında sıkı ilişkilerin bulunduğu inanmıştır. Şairlerin şiirlerinin cahiliyye toplumunda en etkili silah sayılmasının temelinde bu inanç yatmaktadır. Çünkü şairlerin şiirlerini cinlerden aldıkları genel bir kanâat olmuştur. Onun için cahiliyye şiirindeki teşbih ve tasvirlerde cin unsurunun çok yaygın olduğunu ve halkın dilinde dolaştığını görüyoruz. Bu inanç halkın zihninde büyük ölçüde yeretmiştir. Kur'an-ı Kerim'e ve Hz. Peygamber'e başlangıçta iman etmemelerinde ve okunan şeylerin ilahi bir vahiy değil, cinlerin sözü olduğunda ısrar etmelerinin altında bu inancın yattığı söylenebilir (3).

Bu inanç cahiliyye toplumunda çok yaygın bulunduğu ve insanlar şeytanları görmüş kadar evsafını tasavvur etmeleri sebebiyledir ki Kur'an-ı Kerim cehennemde bitecek ağacın tomurcuklarını şeytanların başlarına benzetmiştir (4). Çünkü cahiliyye toplumunda cin ve şeytanlara, hatta perilere benzetmek yaygın bir şey olmuştur. Bir şeyin şeytana veya cinlere benzetilmesi de onun çirkinliğini belirtmek içindir. Zira insanlar şeytanın en çirkin varlık olduğunu kabul ediyor ve çirkinlikte mesel sayıyordu (5).

(3) Ebu Osman Amr bin Bahr el-Câhız, Kitabu'l-Hayavân, VI/172 - 247, el-Câhız, müşrik araplarda ve cahiliyye toplumunda cin ve şeytan inancının bütün yönlerini ele almakta ve misallerle açıklamaktadır. Yine bkz. M. Sâdık er-Rafîl, Târihu Âdâbi'l-Arab III/58 - 60.

(4) Saffât, 65.

(5) el-Câhız, el-Hayavan, VI/211 - 213, Ebu'l-Abbas Muhammed bin Yezid el-Müberred, el-Kâmil, III/93.

Cahiliyye Arapları meşhur her şairle beraber bir şeytanın olduğuna ve bu şairin onun dilinden şiir söylediğine inanırlardı. Cin ve perilerle evlendiklerini iddia edenler de vardı (6). Cinlerin ve şeytanların muhaliflerini öldürdükleri umumiyetle kabul edilirdi. Cinlerin öldürdüğünü iddia ettikleri insanlara ait misaller rivayetlerde yaygındır (7).

Her şairin bir şeytan veya cinnisi bulunduğu, onunla görevlendirildiği, manayı ve şiiri onun kalbine koyduğu, gayb âleminden alarak onun diliyle şiir söylediği kabul edilirdi. Mesela Süleym kabilesinin şairi el-A'şa (8), el-Farazdak'ın (öl. 110/278) bir cinnisi olduğunu şöyle ifade etmektedir :

(9) « **وَمَا كَانَ جِنِّيُ الْفَرَزْدَقِ قُدْوَةً سَوْماً كَانَ فِيهِمْ مَثَلُ فَعَلِ الْمَخْبَلِ** »

Beşşar bin Bürd (öl. 167/783) gibi şairlerin de cinnileri olduğu, şeytan ve cinlerle irtibatları bulunduğu kabul edilirdi (10).

Şairler şiirlerinin cinlerin lisaniyle söylenen ateşten harflerden oluştuğuna, bunu gaybten aldıklarına inanırlardı. Çünkü cahiliyye Arapları cinleri, ağız alevler saçan suretlerde tahayyül ederlerdi. Biri çok başarılı bir kaside ve etkileyici bir ifade ortaya koyduğu zaman bunu cinlerin kendisine telkin ettiklerini, kendisi onların dilinden söylediğini anlatır ve çevresine karşı bununla iftihar ederdi (11).

Cin ve şeytan inancı cahiliyye Araplarında o kadar yaygınlaşmıştır ki onlara insanlar gibi isimler ve sıfatlar yakıştırmış, sınıflara ayırmış, erkek ve dişi diye tasnif etmişlerdir (12). Sâlim cinni için Ceneb, insanlarla beraber yaşayan cinni için Âmir, çocuklara görünenler için Ervah, zararlı, kafir ve bozguncuları için de şeytan adını verirlerdi. Daha da kötü bir şey

(6) el-Câhız, el-Hayavan, VI/225 - 226.

(7) el-Câhız, A.g.e., VI/208 - 210.

(8) Ebu Basir, Meymun el-A'şa bin Kays bin Cendel el-Kaysi. Muallakat şairlerinin dördüncüsü kabul edilir. Bkz. el-Âmidî, el-Mu'telif ve'l-Muhtelif, 12.

(9) el-Muhabbel es-Sad'dî, muhadram şairlerdendir. el-Âmidî, A.g.e., 177. Beytin tercümesi: «el-Farazdak'ın cinnisi lider değildi, onlarda el-Muhabbel'in fahlı gibisi de yoktu.»

(10) el-Câhız, el-Hayavan, VI/227 - 228.

(11) Ebu'l-Kasım Abdurrahman es-Suheyli, er-Ravdu'l-Unuf, I/235; Nihad M. Çetin, Küçük Türk İslam Ansiklopedisi, Arabistan Maddesi, I/141.

(12) Nitekim melekler için de dişi olduklarını söylemişlerdir. Bkz. Nisa, 117, Zuhuf, 17.

ise, ona da Kur'an-ı Kerim'in andığı gibi Mârid derlerdi (13). Bundan da kuvvetli ise, İfrit olurdu. Hepsisi de gizli birer cindir (14).

Her şairin hususi olarak görüştüğü «Raiy» denilen bir cinnisi olduğuna inanılmıştır (15). Bu inancın İslam geldikten sonra da devam ettiğini görüyoruz. İslam döneminde de şairlerin bazan bir şeyi çok beğendikleri veya karşısında dehşete düştükleri zaman o şeyi veya işi «cin işi» diye tavsif ettikleri müşahade edilmiştir. Mesela Abbasiler devrinde şair el-Buhturi (öl. 284/897) bir eyvana karşı hayretini ifade ederken şöyle demektedir :

« لَيْسَ يَدْرِي أَصْنَعُ أَنْسَ لَجَنٍّ - سَكَنُوهُ أَمْ صُنِعُوا جِنَّ لَانَسِ » (16)

Nitekim çağımızda da meşhur şair Ahmed Şavki (öl. 1932 m.) nin bir bahçeyi tavsif ettiğinde el-Buhturi'yi izlediğini görmekteyiz (17).

Cahiliyye Araplarında cin, şeytan ve şair münasebetleri bu şekilde olduğu gibi, cinlerle kahinler ve kahinlerle şairler arasında da bu nevi ilişkilerin olduğuna inanılırdı (18). Şairler, kahinlerin ğaybı bildiklerine, şeytan ve cinlerle görüştüklerine inanırlardı. Başta şairler olmak üzere halk, kahinlerde dini bir sıfat ve inançlardan gelen bir kutsallık olduğunu kabul ederdi. Kahinler de her münasebetle insanlara bunu telkin ederlerdi (19).

(13) Saffât, 7.

(14) el-Câhız, el-Hayavan, VI/190, el-Beyân ve't-Tebyîn, I/358; Mustafa Sadık er-Rafîi, A.g.e., III/58, er-Rafîi, bir dizi şair ve beraber yaşadıkları cinlerin adlarını kaydetmektedir.

(15) el-Câhız, el-Hayavân, VI/203 - 206; Mustafa Sâdık er-Rafîi, A.g.e., III/59; Nihad M. Çetin, Eski Arap Şiiri, 12 - 13; Şavki Dayf, Tarihu'l-Edebi'l-Arabi-el-Asru'l-Cahili, 196 - 197; el-Âmidî, A.g.e., 203.

(16) Beytin tercümesi: «Oturdıkları (eyvan)ın cinler için insanların mı, yoksa insanlar için cinlerin mi yaptığı bilinmez.» Bkz. el-Câhız, el-Hayavân, VI/229; Ahmed Hasan ez-Zeyyât, A.g.e., 259.

(17) Abdullah Diyâb, Abbas el-Akkâd Nâkiden, 346, Daruşşâ'b, Kahire, trs. İslamın gelişi üzerinden bu kadar zaman geçmiş, toplumun fertleri eğitilmiş ve her türlü bilimsel gelişme sağlanmış olmasına rağmen bugün bile müslüman birçok kişilerin zihinlerinde ve inançlarında cin, şeytan, sihirbaz ve benzeri varlıklarla ilgili bu kadar çok hurafe inanç ve anlayışlar olduğu, insanların hâlâ cin, peri, şeytan ve sihirbazlarla oturup kalktığı gözönünde bulundurulursa, cahiliyye araplarının zihninde bu tür inançların örümcekleşmiş olmasına şaşmamak lazımdır.

(18) Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih, VI/410; Şavki Dayf, Tarihu'l-Edebi'l-Arabi-el-Asru'l-Cahili, 196.

(19) Şavki Dayf, A.g.e., 196 - 197; el-Âmidî, A.g.e., 203; Bir nevi cahiliyye toplu-

Şairler şiir okudukları zaman ğayb âlemiyle irtibatları olduğu intibahı vermek için birtakım hareketler ve jestler yaparlardı. Buna bakarak bazı müellifler bir yandan şair ve kahin, bir yandan da sihirbazların seçili sözleri ve şiir arasında bir bağ kurmaya çalışmışlardır. İslam davetine karşı koyarken Kureyş'in Kur'an-ı Kerim için sihirbaz, kahin ve şeytanların sözü demesi, Hz. Peygamber'e de şair, sihirbaz ve kahin gibi sıfatlar yakıştırmasının bu anlayıştan kaynaklandığı kabul edilmektedir. Bu üç halka arasındaki münasebeti gözönüne getirmiş ve aynı şeyi Hz. Peygamber için de tasavvur etmişlerdir. Cahiliyye şairinin zihninde dinden çok bu şeylerin yer ettiğini ve cahiliyye şiirinin dine fazla dayanmadığını müşahade ediyoruz (20).

* Bu inançların etkisiyle Araplar peygamberliğini açıklayan Hz. Peygamber'in ancak bir kâhin olabileceğini ve kendisine geldiğini söylediği şeylerin şeytanların kâhinlere getirdikleri şeyler cinsinden olduğunu söylediler. Ancak Kur'an-ı Kerim bu yalanlarını red etmiş ve şeytanların ancak yalan söyleyen kâhinlere inebileceğini belirtmiştir (21). Çünkü kâhinler şeytanların kendilerine birtakım şeyler getirdiklerini iddia eder ve abartarak insanlara anlatırlardı. Kur'an bu inançlarının gerçekdışılığını belirtmiş, fevkalâde kuvvet ve tasarruf sahibi oldukları düşüncesini yıkmıştır (22).

Hemen belirtelim ki kahinler ve bunların insanlarla münasebetleri hakkındaki bu nevi inanç ve iddiaları tasdik etmek ve doğruluğuna inanmak mümkün değildir. Çünkü hepsi de Arap muhayyilesinin meydana ge-

mu olan eski Yunanlılarda şairler akidelerinin alimleri olmuş ve halk onlara bu şekilde inanmıştır. Bkz. Paul Janet - Gabriel Seailles, Metalib ve Mezahib, ter. Elmalılı, M. Hamdi Yazır, 231 - 232.

Nitekim C. Brockelmann, şair - kâhin münasebetleri ve şairlerin rolü konusunda şöyle demektedir: Hiciv, alay ve istihza şiirine dönüşmeden önce hasmın gücünü sihir etkisiyle yok etmeyi amaçlayan şairin elinde bir sihirdi. Onun için şair böyle bir lanet yağdırmak istediği zaman kâhinin elbisesine benzer hususi bir kıyafet giyerdi. Şairin «Bilen» diye adlandırılması da buradan kaynaklanmaktadır. Belirli bir sanatın hususiyetlerini bilen manasında değil, şiirin sihirli gücünü bilen manasındadır. Onun kasideyi de bu şiirin maddi kalıbıdır. Bkz. C. Brockelmann, Tarihu'l-Edebi'l-Arabî, I/46, 55.

(20) Nihad M. Çetin, A.g.e., 13 - 14; M. Sadık er-Rafîî, A.g.e., 3/59 - 60; Şavki Dayf, Tarihu'l-Edebi'l-Arabî-el-Asru'l-Cahilî, 196.

(21) Şuara, 221 - 223.

(22) Carullah Mahmud bin Ömer ez-Zemahşeri, el-Keşşaf, 3/339, 342 - 343, Seyyid Kutub, Fî Zilalî'l-Kur'an, XIX/116 - 122, Cahiliyye toplumunda kâhinler ve rolleri için bkz. Neşet Çağatay, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliyye Çağı, 114 - 145; Corci Zeydan, İslam Medeniyeti Tarihi, III/29.

tirdiği, ravi ve kissacıların uydurduğu hurafe ve mitoloji kabilinden şeylerdir (23).

Bütün bu inanç ve anlayışların, şair ve şiirin kâhin, cin, şeytan ve sihirbazlarla münasebetleri hakkındaki bu iddiaların İslam adına birtakım insanların şiire bakışında ve olumsuz bir imaj meydana getirmeğe çalışmalarında etkili oldukları ve zihinleri bulandırdıkları muhakkaktır. Zira cahiliyye devrine ait birtakım kültür kalıntılarının daha sonraki asırlarda ve hatta çağımızda insanların zihinlerinde yer bulduğunu maalesef müşahade etmekteyiz. Bu yanlış kanaatleri bertaraf etmek ve İslamın şiire bakışının hakikatini ortaya çıkarmak için şimdide şiire bakışı üzerinde duracağız. Bu nevi anlayışların şiir ve şairler hakkında nasıl olumsuz bir imajın doğmasında âmil olduğunu da göreceğiz.

İSLAMIN ŞİİRE VE ŞAİRLERE BAKIŞI

İslam her şeye bir ölçü getirdiği gibi, şiire ve genel olarak sanata da bir ölçü getirmiştir. Burada İslamın şiire bakışını incelerken önce Kur'an'ın, sonra Hz. Peygamber'in anlayışında şiiri ayrı ayrı ele alacağız. İslamın şiire bakışını araştırıp Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda «şair» kelimesinin dört âyette birer defa zikredildiğini, «şiir» kelimesinin de bir âyette geçtiğini görüyoruz. Coğul siyâsiyle «şairler» şeklinde getiren ve doğrudan şairlerden bahseden bir tek âyetin bulunduğunu da müşahade ediyoruz. İslamın şiir ve şâir konusundaki tavrına dair tartışmanın esasını da bu âyeti kerime oluşturmaktadır. Böylece Kur'an-ı Kerim'de şiir ve şâirden bahseden altı âyet olduğu görülmektedir.

«Şâir» lafzının geçtiği dört âyete baktığımızda ya Hz. Peygamber hakkında müşriklerin «şâirdir» dediklerine işaret edildiğini veya Rasulu'l-lah'ın şair olmaktan tenzih edildiğini görüyoruz.

Kur'an-ı Kerim müşriklerin Hz. Peygamber'e «şâirdir» deyişlerini şu âyetlerde kaydetmektedir :

(23) Mustafa Sadık er-Rafî, A.g.e., I/360 - 363, III/58 - 61. Aynı yerde bu nevi haberlerin İslam kültürüne ve halkın inançlarına nasıl sirayet ettiği anlatılmaktadır. Nitekim el-Câhız da bu nevi inançların Arap muhayyilesinin bir mâhsulü olduğunu ve ne şekilde oluştuğunu etraflıca açıklamaktadır. Bkz. el-Hayavân, IV/247 - 254; İbnü Teymiyye, Mecmuu'l-Fetava, II/50-53; Kâmil Miras, Tecrid-i Sarîh, VI/410, 543 - 544, Seyyid Kutub, Fî Zillalil-Kur'an, XIX/119; et-Tasviru'l-Fennî fi'l-Kur'an, 9 - 14.

« بَلْ قَالُوا أَضْفَاتُ أَحْلَامٍ، بَلْ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ » (24)

« وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ » (25)

« أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُّ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ » (26)

Hz. Peygamber'in şâirlikten tenzih edilmesi de şu âyeti kerimelerde varid olmaktadır :

« مَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ » (27)

« وَمَا عَلَّمَاهُ الشُّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُّبِينٌ » (28)

Bu âyetlerden açıkça anlaşılmaktadır ki Yüce Allah Hz. Peygamber'i müriklerin yakıştırdıkları şairlik sıfatından tenzih etmekte ve Kur'an-ı Kerim'in şiir olmadığını kararlaştırmaktadır. Hz. Peygamber'e vahyin gelmesi üzerine müşrikler onu bu sıfatla tavsif etmişlerdir. Çünkü vahiy onlar üzerinde büyük bir etki bırakmış ve hayretler içine düşmüşlerdir. Hakkında ne diyeceklerini şaşırılmışlardır. Bu şaşkınlıkları, cahiliye toplumunda etkili kelimeler çeşitleri olan şiir ve kahinlerin secili sözleriyle onu tavsif etmelerine yolaçmıştır. Bunun için Hz. Peygamber'i bazan şairlikle, bazan kahinlikle tavsif etmişlerdir (29).

Şairliği tavsif eden veya Kur'an-ı Kerim'i ve Hz. Peygamber'i şiir ve şair olmaktan tenzih eden bu âyetler, mücerred şiir olarak uzaktan yarıktan şiire temas etmemektedir. Sadece Hz. Peygamber'in şair ve Kur'an-ı Kerim'in şiir olduğunu söyleyen müşriklerin bu iddialarını red etmektedir. Söylenmesi müslüman için caiz veya haram, iyi veya kötü bir sanat olarak şiire temas etmemektedir.

(24) Enbiya, 5.

(Saffât, 36.

(26) Tûr, 30.

(27) Hâkka, 41.

(28) Yâsin, 65.

(29) Muhammed Osman Ali, Fi Edebi'l-İslam, 83 - 84; Sami Mekki el-Âni, el-İslam ve ş-ş'ir, 38 - 41; Seyyid Kutub, Fi Zilali'l-Kur'an XXIX/91 - 95; et-Tasviru'l-Fenni fi'l-Kur'an, 9 - 14; Şavki Dayf, Tarihu'l-Edebi'l-Arabi-el-Asru'l-İslamî, 44 - 45; Yahya el-Cabbûri, Nedvetu'l-Muhadarât, 142 - 143; Sahihi Muslim, Fadailu's-Sahabe, 123.

Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'i şair ve Kur'an-ı Kerim'i şiir olmaktan tenzih etmesinin sebeplerine gelince; Bu konuda Dr. Abdulkadir el-Kıt şöyle demektedir :

«Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in şair olmaktan tenzih edilmesinin sebebini izah etmek zor olmasa gerektir. Bilindiği gibi Araplar şairlerin akılları hakkında türlü türlü düşünceler beslemişlerdir. Bazan onları cinlerin çarptığına veya söyledikleri şiirleri şeytanların onlara telkin ettiğine inanmışlardır. Şüphesiz bütün bunlar risalet mefhumuna aykırı şeylerdir.

Yine cahiliye zamanında birçok şairlerin ahlaksızlıkta çok ileri gittikleri, içki, kumar ve diğer maddi eğlence şekillerine daldıkları (30), şiiri kötülüğü körükleyen bir vasita olarak kullandıkları bilinmektedir. en-Nabiğatu'z-Zübeyni ile başlayan ve el-A'sa es-Sa'dî (31) ile zirveye çıkan şiiri geçim vasıtası yapma ve kabile reislerine dil dökerek bağışlar alma âdeti de çok yaygın olmuştur (32). Hz. Peygamber'in şairlikle tavsifi ona şairlerin bu sıfatlarını giydireceği gibi, risaletin sıhhatini de ihlal etmektedir. Onun için Hz. Peygamber'in şairlikten tenzih edilmesi İslamın getirdiği yüce manaların gerektirdiği bir zorunluluk olmuştur.» (33).

Araplarda şair, hor görülen bir kabileye mensup olmak gibi muhtelif sebeplerle çirkin bir imaj da bırakmıştır. Meseîâ hor görülen Benu Enfi'n-Nakati (34) kabilesine mensup olmak gibi. Bütün bunlara ve başka sebep-

(30) Bunların başında şüphesiz İmruu'l-Kays gelmektedir. Onu el-A'sa takibetmektedir. Nitekim içki ve zina ile çok uğraştığı için İmruu'l-Kays'ı babasının evden kovduğu da rivayet edilmektedir. Bkz. İbnu Raşık, el-Umde, I/43; Şavki Dayf, Tarihu'l-Edebi'l-Arabî-el-Asru'l-Cahilî, 338.

(31) Cahiliyye devrinin muallakat sahibi meşhur şairlerindendir. el-A'sa İslamdan önce, en-Nabiğa ise İslamdan sonra ölmüştür. İkisi hakkında geniş bilgi için bkz. Şavki Dayf, A.g.e., 266 - 299, 333 - 365.

(32) Bkz. İbnu Sellam, Tabakatu Fuhulî's-Şuara, I/65, 67; İbnu Raşık, el-Umde, I/81.

(33) Abdulkadir el-Kıt, fi's-Şi'rî'l-İslamî ve'l-Emevî, II vd. Yine bkz. R. Blachere, Tarihu'l-Edebi'l-Arabî, 392 - 393; Seyyid Kutub, Fi Zilal'l-Kur'an, XIX/118-128.

(34) Şair el-Hutay'a (öl. 30/650) Benu Enfi'n-Nâka (deveburnu Oğulları) yakıştırmalarıyla ayıplanan kabileyi bir beytiyle methetmiş, böylece şanları yükselerek daha önce hoşnut olmadıkları bu yakıştırmayı kendileri için bir iftihar vesilesi yapmışlardır. Sözkonusu beyit şöyledir :

« قَوْمٌ هُمُ الْأَنْفُ وَالْأَنْفُ دَائِبٌ غَيْرُهُمْ — وَمَنْ يَسُوْ بِأَنْفِ النَّاقَةِ الذَّلِيْلُ »

«Onlar burun, başkaları ise kuyruktur. Kuyruğu devenin burnuna kim eşit tutar.» Bkz. İbnu Raşık, el-Umde, I/50.

lere binaen müşrikler Hz. Peygamber'i şair olarak tavsif etmiş ve yüklen- diği peygamberlik misyonunu tasdik etmeye yanaşmamışlardır. Hatta bu nevi isnadlarla ona hakaret etmek istemiş olmaları da muhtemeldir (35).

Hz. Peygamber'in müşrikler tarafından şair olarak tavsif edilmesi ona karşı yürüttükleri bir nevi propoganda şeklini almıştır. Arapları bu şekilde inandırdıkları taktirde Kur'an-ı Kerim'in etkileyici uslubu ile şiir arasında bir benzerlik kuracaklarını ve Allah'tan gelen bir vahiy olarak tanımayacaklarını düşünüyorlardı (36).

Daha önce belirttiğimiz gibi Kur'an-ı Kerim'de şiir konusunda husû- si bir tavrın mevcut olduğu sadece bir yer vardır. O da Şuara suresinin şu âyetleridir :

« وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ أَلَمْ تَر أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ
إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذُكِّرُوا بِاللَّهِ كَثِيرًا وَأَنصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا
وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ » (37)

R. Blachere'e göre İslam, bu âyetlerde İslam daveti açısından şairle- re bakmıştır. Davetin başlangıcında Mekke'de müşrikler Hz. Peygam- ber'in deliliği üzerinde ısrar edince, ilham kaynağı sanılan şairlere ve on- ların putperestlik kokan şiirlerine karşı halkın nefretini uyandırmak iste- miş ve şöyle demiştir: «Şairlere ancak azgınlar uyar. Onların her vadi- de şaşkın şaşkın dolastıklarını ve yapmadıklarını yaptık dediklerini gör- mez misin?» (38).

Blachere şöyle devam ediyor: «Bu âyetlerin nuzûlü Mekke'de olmuş- tur. Bu nefretin de sebepleri vardı. Ancak Medine'de de davet boyunca böyle devam etmesine gerek yoktu. Nitekim bu nefreti sınırlandıran «An- cak inanıp yararlı iş işleyenler, Allah'ı çok ananlar ve haksızlığa uğratıldık- tan sonra muzaffer olanlar bunun dışındadır» (39) âyeti inmiştir. Bu da şiirin günahkârlığını hafifletmek içindir.

Acaba Medine'de İslam davetinin gerekleri müslüman olan şairler lehine bu istisnayı zorunlu mu kılmıştır? Şiir sevgisi Peygamber'in

(35) R. Blachere, A.g.e., 393.

(36) Seyyid Kutub, Fi Zilali'l-Kur'an, XXIII/34, XXIX/91 - 95.

(37) Şuara, 224 - 227.

(38) Şuara, 224 - 226.

(39) Şuara, 227.

muasırlarının gönlünde o derece yükselmiştir ki şiire bakışında bir yumuşamaya gitmesini gerektirmiştir. Müziği hiç yasaklamıyan Kur'an temelde şiiri de yasaklamaz.» (40)

Hemen belirtelim ki Şuara' sûresinin mekki bir sûre olduğu kaydedilmektedir. Son dört âyetinin medeni olduğunu söyleyenler (41) varsa bile, bir bütün teşkil eden ve umumi bir hükümden istisna yapan bir âyetikiye bölmek, baş tarafının Mekke'de, son tarafının Medine'de nazil olduğunu söylemek makul olmasa gerektir. Her halde âyetleri umumi sıyaki içinde mütalaa etmek ve islama muhalif bütün şairleri kapsadığı gibi olumlu vasıflarla tanıtılan, yani iman eden, salih ameller işliyen, Allah'ı çok zikreden ve haksızlığa uğradıktan sonra muzaffer olan bütün müslüman şairleri kapsadığını söylemek en doğru yoldur. Başlangıçta Medine'de müslüman olan ve islama girdikleri için birtakım haksızlıklara uğrayan şairleri içine aldığı gibi, İslama giren Mekke'li şairleri ve islam daveti boyunca onları izliyenleri kapsadığını söylemek daha isabetli olur. Çünkü nüzul sebebinin hususiliği hükmün umumiliğine mani olmadığı bir tefsir usulü kaidesidir.

R. Blachere'in sözünü ettiği önce yasaklama, sonra serbest bırakma ve hükmü yumuşatma gibi bir durumun mevcut olmadığını da söylemeliyiz. Bu işin Hz. Peygamber'in elinde olmadığını ve âyetleri onun yönlendirmediğini biliyoruz. Onun için şairlere karşı önce olumsuz, sonra bazı şairlerin islama girdiğini görmesi üzerine olumlu ve yumuşak bir tavır takındığı, şeklindeki görüşüne katılmamız mümkün değildir.

Şüphe yok ki Kur'an-ı Kerim'in sistemi, metodu ve kaynağı şiirin ve şairlerin sistem, metod ve kaynaklarından tamamen farklıdır. Şiiri Kur'an-ı Kerim'le mukayese etmek veya ona denk tutmak hiçbir müslümanın aklından geçmez. Fî Zilali'l-Kur'an'ın sahibi bu hakikati mükemmel bir şekilde ifade etmekte, Şuara' sûresinin bütünlüğü içinde bu konuyu ele alarak belirtmektedir. Konuya tam bir açıklık getirdiği için muhtasar olarak burada almak yararlı olacaktır:

«Sûrede son safha da Kur'an-ı Kerim'le ilgilidir. Birinci safhada Kur'an'ın âlemlerin Rabbi tarafından indirildiği ve Cebrail'in indirdiği tekid edilmektedir. İkinci safhada da şeytanların onu indirmiş olamayacaklarını belirtmekte ve müşriklerin bu konudaki iddialarını red etmektedir. Bu safhada ise, şeytanların emanet, doğruluk, salah ve eşsiz metodu ile örnek olan Hz. Muhammed'e değil, ancak şeytanların telkinlerine kulak

(40) R. Blachere, A.g.e., 394.

(41) Bkz. ez-Zemahşeri, el-Keşşaf, III/340; Fahreddin er-Razi, Mefatihul-Gayb, XXIV/118.

veren, onları abartarak ve eklemeler yaparak yayan kâhinler gibi dalâlet ehli yalancı günahkârlara ineceğini tekid etmektedir.

Kureyş, Kur'an için şiir ve Hz. Peygamber için şair diyordu. Kur'an onlara bu sûrede metodunun ve Hz. Muhammed'in yolunun şiir ve şairlerden tamamen farklı olduğunu tekid etmektedir. Kur'an apaçık bir sisteme sahip ve belirli bir gayeye çağırmakta, bunun gerçekleşmesi için dosdoğru yolda yürümektedir.

Hz. Peygamber de bugün bir şey söyleyip yarın aksini yapmaz, sürekliliği değişen heves ve infiallere uymaz. Sağlam bir akide üzerinde sebat etmekte ve eğriliği olmiyan bir metodla hareket etmektedir. Şairler ise böyle değildir. Onlar infiallerinin ve değişen heveslerinin esiridirler. Şimdi beyaz dediklerine biraz sonra siyah demekte, hoşnut olduklarında iyi, öfkelendiklerinde kötü söylemektedirler.

Sonra şairler vehimden dünyalar örer ve onun içinde yaşarlar. Birtakım fiiller ve neticeler hayal eder, sonra gerçek bir hakikatmiş gibi inanır ve etkilenirler. Realiteden çok kendilerine uydurdukları hayal dünyalarında yaşarlar. Halbuki Hz. Peygamber vahyin kendisine gösterdiği yolda ve hakikat dünyasında yaşamaktadır. Kur'an'ın kendisine gösterdiği bir yolu, hedefi ve metodu bulunmaktadır.

(Dalâlettteki) şairlere ancak azgınlar tabi olur. Çünkü metodu ve hedefi olmiyan bir dalâlet dünyasında yaşamaktadırlar. Her vadide; şuûr, tasavvur ve söz vadilerinde dolaşırlar. Yapmadıklarını söylerler (42). Çünkü hayal ve duygularının mahsulü vadilerde dolaşırlar. Bunu heveslerini tatmin etmiyen hakikat dünyasına tercih ederler. Onun için çok şeyler söylerler. Zira vehim mahsulü âlemlerinde onu yaşamışlardır.

Bütün bunlarla beraber, âyetin lafızlarından yanlış anlaşılabilir şekilde, Kur'an şiire ve sanata düşman değildir. Sadece şiirin ve genel olarak sanatın izlediği metoda bakar. Hiçbir zaptı olmiyan heves ve infiallerin, vehim ve hayallerin metod olmasına karşıdır. Ama ruh, İslam metodu üzerinde kalır, ondan aldığı ilhamlarla bir şiir veya sanat ortaya koyar ve vehim dünyasında yaşamayı tercih etmeden seçkin duyguları insanlar dünyasında gerçekleştirmeye çalışırsa, buna islamın bir diyecği yoktur. Ruhun islami bir gayeye yönelik sabit bir metodu olduğu, dünyayı islamın ışığında ve onun gözü ile gördüğü ve bütün bunları şiir veya sanat ola-

(42) Ne tuhaftır ki İbnu Raşık, şiirin faziletlerinden biri olarak onda yalan söylemenin kötü olmadığını belirtmekte ve şiirin faziletlerini anlatmaya çalışmaktadır. Böylece şiiri yadırgayanları kendisi de yadırgamaktadır. Bkz. el-Umde, I/22, 31 - 32.

rak ortaya koyduğu zaman, İslam ne şiiirden nefret eder, ne de sanata karşı olur.» (43).

Bütün bunlara binaen diyebiliriz ki Kur'an-ı Kerim'in şiire karşı tavrı şairlerin kendi tutumlarına dayanmaktadır. Bu bakımdan İslamın başlangıcında bulunan şairleri iki kısma ayırabiliriz:

Bir kısmı haktan uzak kalmış, Allah'ın yoluna karşı çıkmış, Hz. Peygamber'i ve ashabını hicvetmişlerdir. Bir kısmı da Hakk'a iman etmiş, O'nu ve tebliğcisini desteklemiş, müşrik şairlerin saldırısına aynısıyla mukabele ederek savunmuşlardır.

Şüphesiz birinci kısımda bulunanların şiiri kötü ve makbul değildir. Allah'ın yanında da kötülenmeye layıktır. İşte İslamın kötü şiir diye baktığı bu nevi şiirdir. İkinci kısmın şiiri ise makbul ve ecir gören diğer salih ameller gibi me'curdur. Kur'an-ı Kerim'in şiir konusunda tavrı bu şekilde ifade edilebilir (44).

Kur'an-ı Kerim'in şairlere, şiire ve genel olarak sanata karşı tutumunun anlatılmak istendiği gibi olumsuz olmadığını gördük. Durum böyle olunca, «Şairlere azgınlar uyar» âyetindeki şairlerin kimler olduğu meselesi ortaya çıkmaktadır. Acaba bu âyette verilen şairlerden maksat kimlerdir?

İbnu Raşık ve başkaları bu meseleyi ele almış ve âyette kastedilen şairlerin Rasulullah'ı hicveden, ona ve ashabına zarar vermeye çalışan müşrik şairler olduğunu belirtmişlerdir. Mümin şairler ise tamamen bunun dışındadır (45).

Bu âyetlerin nüzul sebebinin de müşriklerin şairleri olan Abdullah bin ez-Ziba'ra, Hubeyra bin Ebi Vehb, Ebu Azze Amr bin Abdillâh el-Cumahî ve Ümeyye bin Ebi's-Salt (46) gibi İslama ve Hz. Peygamber'e cep-

(43) Seyyid Kutub, *Fî Zilali'l-Kur'an*, XIX/118 - 121; Daha fazla bilgi için bkz. ez-Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 3/334; M. Sadık er-Rafîi, *A.g.e.*, II/305; Muhammed Hüseyin et-Tabatabâî, *el-Mizan fî Tefsiri'l-Kur'an*, XV/331 - 337; Fahrreddin er-Razî, *Mefatihu'l-Ğayb*, XXIV/174 - 175; Yahya el-Cabburî, *A.g.e.*, 142; Ferid Ahmed el-A'zamî, *er-Râid gazetesî*, 7, Cumada'l-Âhire, 1406 h. Lucknow, Hindistan.

(44) Ebu Hilal el-Askarî, *Kitabu's-Sinâateyn*, 104; Muhammed Osman Ali, *Fî Edebi'l-İslam*, 86; Yahya el-Cabburî, *A.g.e.*, 143; Sami Mekki el-Âni, *A.g.e.*, 45.

(45) İbnu Raşık, *el-Umide*, I/31; Muhammed Osman Ali, *A.g.e.*, 86 - 86; ez-Zemahşerî, *el-Keşşaf*, III/343 - 344; Muhammed Kutub, *Menhacu'l-Fenni'l-İslamî*, 208.

(46) Abdullah bin ez-Ziba'ra; Mekke'de müşrik iken Hz. Peygamber'e çok dil uzatmıştır. Ancak daha sonra İslama girmiş ve iyi bir müslüman olmuştur. Bkz. *el-Âmidî*, *el-Mu'telif ve'l-Muhtelif*, 132. Hubeyra bin Ebi Vehb; Mekke müşriklerinin önde gelen şairlerindendir. Daha sonra müslüman ol-

he alan şairler olduğu söylenir. Bunlar Muhammed'in söylediğinin aynısını biz de söyleriz, demiş, onu hicvetmişlerdir. Araplar etraflarında toplar, hicivlerini ve şiirlerini dinlerlerdi. Onun için bunlar azgınlara uyduğu şairlerdir (47).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi bunlar ve başkaları ayetlerin nüzul sebebi olabilir. Ancak sebebin hususiliği hükmün umumiliğine mani olmadığı için onların yolundan giden bütün şairler aynı hükme tabi sayılır. Bu da İslâmın şiir ve genel olarak sanat konusunda belirttiğimiz umumi kaidesine uygun olmaktadır.

Kur'an-ı Kerim «Ancak iman edenler, salih amel işleyenler...» diyerek İstisna ettiği şairlerin de İslâmı ve Hz. Peygamber'i savunan, onun safında yer alan şairler olduğu kaydedilmektedir. Mekke'den müslüman olan şairlerle beraber Medine'den Hassan bin Sabit, Abdullah bin Ravaha ve Kâ'b bin Malik (48) olmak üzere diğer bütün şairler bunun içindedir. Nitekim kaynaklar hükmün kıyamete kadar onların yolundan gidenleri de içine aldığı ifade etmektedir (49).

Artık Kur'an-ı Kerim'in şiire ve şairlere, genel olarak da sanata karşı tavrı az çok açığa çıkmış bulunmaktadır. Buna biraz daha açıklık getir-

muş ve yaptıklarından özür beyan ederek Hz. Peygamber'i medhetmiştir. Bkz. İbnu Sellam, A.g.e., I/235 - 244, 257; Ebu Azze Amr bin Abdillâh el-Cumâhî; Mekke'nin şahsiyeti zayıf ve iyali çok şairlerindendir. İbnu İshak, Hz. Peygamber'in kendisine «Mümin bir delikte iki defa sokulmaz» dediği ve sözünde durmamasından dolayı öldürttüğünü naklediyorsa da, İbnu Sellam bunun doğru olmadığını, cüzzama yakalandıktan sonra iyileşip Allah'a kulluğunu açıkladığını söylemektedir. Bkz. İbnu Sellam, A.g.e., I/254 - 256; Ümeyye bin Ebi's-Salt; Taif şairlerindendir. Ehli kitaba yakınlık gösterir ve dini motifler işlerdi. Müşrik olarak ölmüştür. Bkz. İbnu Sellam, A.g.e., I/262 - 267.

- (47) ez-Zemahşeri, el-Keşşaf, III/345; İbnu Kesir, Tefsiru'l-Kur'an'l-Azim, III/351; İbnu Raşık, el-Umde, I/31; Şavkı Dayf, Tarihu'l-Edebi'l-Arabi-el-Asru'l-İslâmî, 44.
- (48) Hassan bin Sabit: el-Kura denilen Mekke - Medine, Taif, Bahreyn ve Yemame'nin en kuvvetli şairidir. Müşriklerin hicivlerine karşı Hz. Peygamber'i ve İslâmı savunmuştur. Bkz. İbnu Sellam, A.g.e., I/215 - 220, Abdullah bin Ravaha: İslâmdan önce ve İslâma girdikten sonra cengaverliğiyle meşhur olup Mute harbinde şehit olmuştur. Bkz. İbnu Sellam, I/223 - 226; el-Âmidî, A.g.e., 126; Kâ'b bin Malik: Hassan ile beraber Hz. Peygamber'in şairidir. Hz. All'nin hilafetinde vefat etmiştir. Bkz. el-Merzubani, Mu'cemu's-Şuara, 342, İbnu Sellam, A.g.e., I/220 - 223.
- (49) Bkz. Muhammed Hüseyin et-Tabatabâî, el-Mizan fi Tefsiri'l-Kur'an, XI/337 - 338; ez-Zemahşeri, el-Keşşaf, III/345; Ebu's-Suûd, İrşadu'l-Aklî's-Selîm ilâ Mezaye'l-Kur'anî'l-Kerim, VI/270 - 271.

mek için Muhammed Kutub'un bir tesbitini nakletmek istiyoruz

«وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرْبِحُونَ وَحِينَ تُسْرِحُونَ» (50)

âyetinin ihtiva ettiği sanata değinirken şöyle demektedir :

«Şüphe yok ki Kur'an insanın hislerini cemale yöneltmektedir. Bu yöneltme sadece göğü süsleyen yıldızlar, güzel güzel bahçeler, dağlar ve nehirlere, aydınlık kuşluklar veya zifiri karanlıklara değil, belki hayvanlara da yönelik olmaktadır.

Hayvanların güzelliklerini sergilemeye yönelmeyi Kur'an

«وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ» ifadeleriyle dile getirmektedir. Bunun yerine

«إِنَّ هَذِهِ الْأَنْعَامَ جَمِيلَةٌ» (Bu hayvanlar güzeldir) veya

«وَأَنْتُمْ لَتَرَوُنَّ جَمَالَ الْأَنْعَامِ» (Hayvanların güzelliğini gö-

rüyorsunuz) gibi maddi ve hissedilen bir şekilde değil de,

«وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ» (onlarda sizin için güzellik vardır) şeklinde

ifade etmektedir. «Sizin için» diyerek biz insanların dikkatlerini çekmektedir.

İşte bu Kitap (Kur'an)ın sanata karşı olması hiçbir zaman düşünülemez. İslam ile sanat arasındaki düşmanlık hikayesinin de doğrulukla hiçbir alakası yoktur. Cahiliyye devrinin şairlerine yöneltilen âyetler, esasında şiire karşı oluşu ifade etmediği gibi, şâirlere karşı da gelmiş değildir. Sadece şiirden muayyen bir çeşidi tasvib etmediğini belirtmektedir.

Sarih lafızla insanın hissini cemâle tevcih eden bu Kur'an, lafızların taşıyabileceği fennî bütün vesilelerle hissi cemâle tevcih etmek için hiçbir fırsatı kaçırmamaktadır.» (51).

Kur'an-ı Kerim'in şiire, şairlere ve sanata bakışını bu şekilde ortaya koyduktan sonra, meselenin şairlerin şiirlerinde işleyecekleri konu ve manalara bağlı olduğunu, bir sanat olarak bizzat şiirin kendisi hedef olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü şiir, diğer sanatlar gibi iki ağızlı bir bıçağa benzemektedir. Hayırda kullanıldığı zaman yararlı, kötülükte kullanıldığı zaman da zararlı olmaktadır. İslamın temelde şiire ve şairlere cephe aldı-

(50) Nahl, 6. «Onları getirirken de, gönderirken de sizin için onlarda bir cemal vardır.»

(51) Muhammed Kutub, Menhacu'l-Fenni'l-İslamî, 207 - 209.

ğini iddia edenlere (52) karşı allame İbni Haldun'un ibaresini naklederek bunun doğru olmadığını belirtmek istiyoruz. «Şiirin haram olduğu veya yasaklandığı hakkında vahiy inmiş değildir.» (53)

Netice olarak diyebiliriz ki Kur'an-ı Kerim şiire ve genel olarak sanata umumi kaidesi çerçevesinde bakmaktadır. Esas ve mutlak olarak şiire cephe almış veya yasaklamış yahut kötölemiş değildir. Sadece kötülük ihtiva edeni veya kötülüğe vesile olanı diğer kötü şeyleri tasvib etmediği gibi tasvib etmemiş, iyi ve güzel olanı ise teşvik etmiştir. Kur'an'ın şiiri engellediğini veya yasakladığını söylemek ona haksızlık olur. Nitekim Hz. Peygamber'in de bu esasa göre hareket ettiğini bundan sonra göreceğiz.

HZ. PEYGAMBER VE ŞİİR

Kur'an-ı Kerim şiir olmaktan kendini tenzih ettiği gibi, Hz. Peygamber'ide şair olmaktan tenzih etmiştir. Daha önce şairleri her vadide dolaşan ve azgınlara uyduğu şairler ile Allah'a iman eden, salih ameller işleyen ve Allah'ı çok zikreden şairler şeklinde ikiye ayırdığını gördük.

Hz. Peygamber'in şiir ve şairler hakkında takındığı tavırlar ve buyurduğu sözler bu hakikatin ışığında olmuştur. İslamın bütün kötülükleri yediği ve insanları ondan sakındırdığı prensibinden hareket ederek o da sapıklığa, azgınlığa, kin ve fesada yol açan, cahiliyye anlayışını gündeme getiren, İslamın ahlak esaslarını gözetmeyen, insanların şeref ve namuslarını diline dolayan şiiri yermekte ve sahiplerinin karnının irinle dolmasının böyle şiirle dolmasından daha iyi olduğunu söylemektedir (54).

Hz. Peygamber'in şiiri kötöleyen ve ondan sakındıran sözleri çok az ve sayılıdır. Ama şiiri beğendiği, dinlediği, rivayetini istediği, okunmasını teşvik ettiği haberleri ise pek çoktur. Bazı şiirler hakkında eleştiri ve tevcihi mahiyette şairleri uyarması da çoktur (55).

(52) R. Blachere, A.g.e., 393; Murat Kapkır, Yaşamayı Göze Almak, 55 - 62, Kelime Yayınları, Bursa, 1986; el-Muzhir'de Suyuti'nin de bunu andıran bir ifadesi bulunmaktadır. İbaresinden anlaşıldığına göre şiir Hz. Peygamber'e yakışmadığı ve tasvib edilen bir sanat olmadığı için Allah onu şairlikten ve şiir söylemekten tenzih etmiştir. Bkz. el-Muzhir, 2/460 - 470.

(53) İbni Haldun, el-Mukaddime, 547; Şavki Dayf, Tarihu'l-Edebi'l-Arabi-el-Asru'l-İslami, 43.

(54) İbnu Raşık, el-Umde, I/32; Muhammed Osman Ali, Fi Edebi'l-İslam, 86; Yahya el-Cabburi, Nedvetu'l-Muhadarât, 143; Şavki Dayf, Tarihu'l-Edebi'l-Arabi-el-Asru'l-İslami, 44.

(55) Muhammed Osman Ali, A.g.e., 86 - 87; Yahya el-Cabburi, A.g.e., 143; Sâmî Mekki el-Âni, el-İslamu ve's-Şi'r, 45; İbnu Raşık, el-Umde, I/28, 34; İbnu Sellam, A.g.e., I/223; Nihad M. Çetin, Eski Arap Şiiri, 17 - 18; Şavki Dayf, Tarihu'l-Edebi'l-Arabi-el-Asru'l-Cahili, 144 - 146.

Hız. Peygamber'in şiire karşı olumsuz tavrı iki yerde müşahade edilmektedir. Birincisi, ırzları diline dolayan, kin ve düşmanlıkları körükleyen, cahiliyye asabiyetini ve soy üstünlükleri zihniyetini temcid eden şiiri yasaklamasıdır (56).

İkincisi de, şiirin kişiyi dininden, farzlarını yerine getirmekten, Allah'ı anmak ve Kur'an-ı Kerim'i okumaktan alıkoyacak kadar kalbini istila etmesi ve ğalebe çalmasına karşı uyarmasıdır. Bu konuda şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: «Birinizin karnının irinle dolması şiirle dolmasından onun için daha hayırlıdır.» (57)

Hız. Peygamber'in buradaki yasaklamasıyla şiirin tamamını ve her türlüşünü yasaklamadığı, belki kin ve düşmanlıkları körükleyen şiiri kestettiği açıktır. Çünkü Arapların İslam öncesi asabiyet, düşmanlık ve kötülüklerine dönmesine yol açıyordu. Halbuki İslamın nimetiyle birbirini destekliyen mümin kardeşler olmuş ve aralarında böyle şeylere yer kalmamıştır.

İfade ettiğimiz gibi buradaki yasaklama şiirin belirli bir türü içindir. Bu da Allah'ın yolundan alıkoyan ve islam toplumunda bağları koparan şiirdir. Bu bakımdan bu nevi şiiri rivayet etmenin yasaklanması, İslamın yüce hedeflerinin ve üstün prensiplerinin gerektirdiği bir zarurettir. Böyle bir yasaklama nesir veya nazım, ses veya el sanatı yahut hareket gibi fesda yol açan bütün anlatım şekilleri ve yollarını kapsamaktadır (58). Ama hakka uygun düşen ve kötülüğe yol açmayan şiirin hiçbir sakıncası yoktur. Kişiyi yarar sağlıyan, ruhunu, düşüncesini ve bilgisini geliştiren bütün sanatlar gibi şiir de teşvik edilmektedir (59).

Belirli bir şiir nev'inin kötülendiği yukarıdaki hadisin rivayetinde bir eksiklik olduğu ve Ebu Hureyre'nin bu rivayetini duyunca Hız. Aişe'nin Ebu Hureyre'nin onu tam hıfzetmediğini belirterek Rasulullah'ın şöyle de-

(56) Muhammed Osman Ali, A.g.e., 85; C. Brockelmann, başlangıçta Rasulullah'ın şiire kesin olarak düşman olduğunu, ancak Kurayş'ın müşrik şairlerine karşı koyacak şairlere ihtiyaç duyduğu için şiire müsaade ettiğini söylemekte ve R. Blachere'in iddiasına benzer bir iddiada bulunmaktadır. Bkz. A.g.e., I/152.

(57) Buhari, Edeb, 92; Muslim; Şiir, 7; Tirmizî, İbni Mace ve Ahmed bin Hanbel de rivayet etmişlerdir. Ayrıca bkz. İbnu Raşık, el-Umde, I/31-32.

(58) Muhammed Osman Ali, A.g.e., 87; Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih, IV/128.

(59) Muhammed Osman Ali, A.g.e., 88; Muhammed Kutub, A.g.e., 207-208; Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih, IV/127, 129, 12/155.

diği de nakledilmektedir: «Birinizin karnının irin ve kanla dolması beni hicveden şiirle dolmasından onun için daha hayırlıdır.» (60)

Hz. Peygamber'in bu konudaki tutumu Hz. Aişe'nin bu istidrakinden de açıkça görülmektedir. Bu da kendisini, dolayısıyla İslamı hicvetmekten ibaret olan belirli konudaki şiiri yasaklamış bulunmaktadır.

Cahiliye şairlerinden meşhur İmruu'l-Kays (öl. M.S. 530 - 540 arasında) (61) hakkında da Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilir: «O adam dünyada meşhûr ve mezkûrdur. Ahirette ise unutulmuş ve sönüktür. Kiyamet günü elinde şiir sancağı ile cehenneme gider» (62). Bundan başka mesela Ahmed Bin Hanbel'in Müsned'inde «İmruu'l-Kays cehenneme giden şairlerin sancaktarıdır» (63) şeklinde bir rivayet bulunmaktadır. Kısaca şiiri veya şairleri yeren bütün rivayetler, yukarıda açıkladığımız gibi, şiirin belirli bir nevini ve şairlerden bu çeşit şiir söyleyenleri hedef almaktadır.

Nitekim İmruu'l-Kays'ın ahlakdışı davranışlarını ve şiirindeki fesadı el-Umde sahibi bize şöyle nakletmektedir: «İmruu'l-Kays'ı şiir söylediği zaman babasının onu kovduğu anlatılır. Bunun sebebini çok kişi kavrayamamıştır. Sebebi şudur; İmruu'l-Kays müstehçen ve ahlaksızdı. Babasının hanımlarına gazel yakmış ve bu kötülüğe öncülük etmiştir. Krallık yerine içki ve zina ile uğraşmayı tercih etmiştir. Babasının onu kovması şiir söylemesinden değil, bu sebeptendir.» (64).

Diğer tarafta Hz. Peygamber'in şiiri tasvib ettiğini ve kelam çeşitlerinden biri olup iyisi ve kötüsü bulunduğunu ifade eden rivayetler de çoktur. Mesela bazılarında şöyle denilmektedir: «Şiir ancak telif edilmiş bir kelamdır. Ondakı hakka uygun olan güzeldir. Hakka uygun olmayanı ise hayır yoktur.» (65) «Şiir ancak bir kelamdır. Kelamın iyisi de, kötüsü de vardır.» (66) «Deve hanını bırakmadıkça Araplar şiiri bırakmaz.» (67)

(60) Bkz. Bedreddin ez-Zerkeşi, el-İcâbe li İradi Mâ İstedrakethu Aişe ala's-Sahabe, 122. Bu istidrake Cabir bin Abdullah da katılmış ve yapmıştır. Fazla bilgi için bkz. Aynı yer.

(61) İmruu'l-Kays'ın hayatı ve şiiri hakkında geniş bilgi için bkz. Şavki Dayf, Tarihu'l-Edebi'l-Arabi-el-Asru'l-Cahili, 265.

(62) İbnu Abdirrabbih, el-İkdu'l-Ferid, V/270; Yahya el-Cabburi, A.g.e., 143.

(63) Ahmed İbnu Hanbel, el-Müsned, III/227.

(64) İbnu Raşık, el-Umde, I/43.

(65) el-Umde, I/27, Hz. Ömer'in ve İbnu Abbas'ın da buna benzer ifadeleri bulunmaktadır.

(66) el-Umde, I/27. Nitekim Buhari Sahih'inde «Mekruh ve caiz olan şiir babı» diye bir bölüm açmıştır.

(67) el-Umde, I/30.

«Şüphesiz mümin kılıcı ve diliyle cihad eder. Muhammed'in nefsinin elinde tutan Allah'a yemin ederim ki onlara sanki oklar atıyorsunuz.» (68) Hassan bin Sabit'e şöyle buyurmuştur : «Onları hicvet, Allah'a yemin ederim ki onları hicvetmen, gece karanlığında onlara atılan oklardan daha çetin gelir. Onları hicvet, Ruhulkudüs Cebrail seninle beraberdir. Ebu Ebu Bekir'e git, ayıplarını sana anlatsın.» (69) «Onlara atılan oklardan daha çetin gelir» kısmı birçok varyantlarda yer almaktadır.

Sonra Hz. Peygamber takrirî sünnetin bir nevi olarak şairlerden şiirler dinlemiş, şairlere iltifat etmiş, şiirlerini takdir ederek ikramlarda bulunmuştur. Mescidde güzel şiirler okumalarına müsaade etmiştir. Hadis kitaplarında bunun çok misallerini görmek mümkündür (70). Hassan'a ve Nabiğa el-Cadî'ye hayır duasında bulunmuştur (71). Sözü hoşuna gittiği için Amr bin el-Ahtem'e «Şüphesiz beyanın bazıları sihir gibidir» (72) ve «Şiirden bazıları hikmettir» (73) buyurmuştur. Bunun dışında şiiri, şairleri ve mescidde de şiir okumalarını tasvip ettiğine dair rivayetler oldukça fazladır.

Mesela bir defasında Hz. Ömer mescide geldi ve Hassan bin Sabit'in şiir okuduğunu gördü. Mescidde okunmasını yadırgadı. Bunu gören Hassan «Senden daha hayırlı olan (Rasulullah) burada iken okudum» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer orada bulunan Ebu Hureyre'ye sordu: «Allah için doğru söyle, Rasulullah'ın ona "Benim yerime cevap ver, Allah'ım, onu Ruhulkudüs ile teyid et" dediğini duydun mu?» Ebu Hureyre, evet, dedi (74).

Nitekim etrafındaki bunca şairi hoşgördüğü ve yermediği halde, kendisini, İslamı ve ashabını yeren Kurayş'lı şair Ebu Azze'yi hicvetmeyeceğine dair söz vermesi üzerine bağışladığı, ama sözünde durmayıp tekrar hicvetmesi ve düşman ordusunda müslümanlara karşı savaşması üzerine cezalandırdığı nakledilmektedir (75). Hz. Peygamber'in güzel şiiri tasvib

(68) Ahmed bin Hanbel, III/456, 460.

(69) Buhari, Bed'u'l-Halk, Edeb, Meğazi bölümleri; Muslim, Fadailu's-Sahabe; Ahmed bin Hanbel, IV/32, 299, 301.

(70) Bkz. Buhari, Salat, 86, Muslim, Fadailu's-Sahabe, 151, 155, Ebu Davud, Salat, 214, Hudûd, 33, Tirmizi, Salat, 123, Nesâi, Mesacid, 23, 24, İbnu Mace, Mesacid, 5, Ahmed bin Hanbel, II/179, III/434, V/222.

(71) İbnu Raşık, el-Umde, I/27, 53.

(72) Buhari, Tıp, 51, Nikâh, 47, Muslim, Cuma, 47, Ebu Davud, Edeb, 86, 87.

(73) Buhari, Edeb, 90, Tirmizi, Edeb, 69, İbni Mâce, Edeb, 41, Dârimî, İsti'zan, 68, el-İkdu'l-Ferid, V/274.

(74) Muslim, Fadailu's-Sahabe, 151, ez-Zemahşeri, el-Keşşaf, III/345.

(75) İbnu Sellam, A.g.e., I/255, İbnu Raşık, el-Umde, I/61, Hz. Peygamber'in «Mümin bir delikte iki defa sokulmaz» (Buhari, Edeb, 38, Muslim, Zühd,

ve teşvik ettiği, Kurayş müşriklerine karşı silah olarak kullandığı ve başta Hassan bin Sabit olmak üzere şairlere ikram ettiği haberleri siyer ve edebiyat tarihlerinde geniş bir yer tutmaktadır (76).

Şiire ve şairlere karşı bu kadar hoşgörülü olmasına ve onları teşvik edip mükâfatlandırmasına rağmen kendisi neden şiir söylememiş veya okumamıştır? şeklinde bir soru akla gelebilir. Hemen belirtelim ki, Hz. Peygamber vezni ve kafiyesiyle tam beyitler halinde şiir okumamış ve söylememiştir. Bunun birçok hikmetleri olduğu muhakkaktır. Bu hikmetlerin başında Yüce Allah'ın onu yönlendirmesi, Arapların «Şiirdir, şairdir» gibi ithamlarına karşı - tıpkı ümmî olması gibi - önceden onu koruması ve tenzih etmesi gelmektedir. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'i şiir olmaktan tenzih etmesi gayesi güdülmüş olmalıdır. Kaynaklarda vezni ve kafiyesiyle şiir okumadığı, okunan şiirlerde mülâhaza ettiği aksaklıkları düzeltirmek için bazan yanındakilere o beyti tekrar ettirdiği kaydedilmektedir. Vezinli ve kafiyeli tam bir beyitmiş gibi nakledilen bazı beyitler (77), aslında tam ve ölçülü şiir beyitleri değildir, yahut edebiyatçıların şiir saymadıkları ve bir anda dilden dökülüp tesadüfen şiir gibi ortaya çıkan kısa ifadelerdir. Bunların tümü çetin anlarda ve şiddet zamanında söylenmiştir. Meselâ, Uhut savaşında parmağı kanayınca, Huneyn savaşında düşman üzerine yürüyünce dilinden dökülen ve şiire benzeyen beyitler gibi (78).

Hz. Peygamber, şairlerin şiirlerinde İslami motiflere ve muhtevaya yönelmeleri, cahiliye hayatının kötülüklerine sarılmayı red eden İslamın yeni değerlerini yaymaları, böylece şiirin abes şeylerden ve ahlaksızlıklardan ayıklanması konusunda itina gösteriyordu. Cahiliye değer ve anlayışlarına doğru bir meyil hisseder etmez hemen uyarır, tevcih eder ve gerektiğinde sahibini kınardı. Bunun misalleri pek çoktur. Bazı misaller vererek Hz. Peygamber'in şiir tevcihi ve tenkidine nasıl ehemmiyet verdiğini göreceğiz.

63, Ebu Davud, Edeb, 29, İbni Mace, Fiten, 33) hadisini bu münasebetle söylediği kaydedilmektedir.

- (76) İbnu Abdırabbih, el-İkdu'l-Ferid, V/269 - 281. Bunun dışında el-Umde, el-İstiâb, el-İsâbe, Tarihu't-Taberi, el-Ağani gibi kaynaklar bunun çok misalleriyle doludur.
- (77) Buhari, Menakibu'l-Ensar, 45; Tirmizi, Edeb, 70; Ahmed bin Hanbel, VI/156, 222.
- (78) Bkz. Celaledin es-Suyuti, el-Muzhir, II/469 - 470; İbnu Abdırabbih, A.g.e., V/275 - 295; Mustafa Sadık er-Rafî, A.g.e., II/305, 307, 309 - 313; Yahya el-Cabbûri, Nedvetu'l-Muhadarat, 143 - 147; Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih, VIII/268 - 269.

HZ. PEYGAMBER'İN ŞİİRİ VE ŞAIRLERİ YÖNLENDİRMESİ

Şiirin ölçülü bir kelâm olduğunu, hakka uygun olanın iyi, uygun olmayanın da kötü olduğunu Hz. Peygamber'in belirttiğini daha önce görmüştük. Yine biliyoruz ki Hz. Peygamber şairlerden şiir dinlemiş (79) ve başkalarından da kendisine şiir okumalarını talep etmiştir (80). Mesela en-Nabiğatu'l-Ca'di (81)den şu beyitleri dinlemiştir :

«أُتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ بِالْهَدَىٰ — وَيُتْلُو كِتَابًا كَالْمَجْرَةِ نَيْرًا»

(82) «بَلَّغْنَا السَّمَاءَ مَجْدًا وَجُودًا وَسُودًا — وَإِنَّا لَنَرْجُو فَوْقَ ذَلِكَ مَظْهَرًا»

İkinci beyitte Rasulullah cahiliyye iftiharını andıran bir ruh sezince müdahale eder ve «Nereye ey Ebu Leylâ?» diye sorar. O da «Cennete ey Allah'ın Rasulü» diye karşılık verir. Bu cevaba Hz. Peygamber sevinir ve «İnşallah» der. Ondan sonra en-Nâbiğa şu beyitleri okumaya devam eder :

«وَلَا خَيْرَ فِي حِلْمٍ إِذَا لَمْ تَكُنْ لَهُ — بَوَادِرُ تَحْمِي صَفْوَهُ أَنْ يَكْدُرًا»
 «وَلَا خَيْرَ فِي جَهْلٍ إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهُ — حَلِيمٌ إِذَا مَا أَوْرَدَ الْأَمْرَ أُصْدَرًا»

Hz. Peygamber şiirin güzelliğini ve ihtiva ettiği islamî ruhu beğenir,

- (79) İbnu Abdirrabbih, el-İkdu'l-Ferid, V/275, 288. Hz. Peygamber'in meşhur kasidesini okuyan Kâ'b bin Zuhayr'a burdesini verdiği, Abdullah bin Revaha'nın da şiirini dinleyip «Kardeşiniz yalan söylemez» buyurduğu kaydedilmektedir. Bkz. Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih, IV/126 - 127.
- (80) Muslim, Şiir babı, 1 - 6.
- (81) Uzun yaşamış Muhadram şairlerdendir. Hicri 62 veya 65 yılında İsfahan'da ölmüştür. Bkz. el-Merzubani, Mu'cemu's-Şuara, 321; İbnu Abdirrabbih, el-İkdu'l-Ferid, V/276.
- (82) İbnu Abdirrabbih, A.g.e., V/276; el-Merzubani, A.g.e., 321; el-Ağani, V/9, Daru'l-Kütüb baskısından ofset; İbnu Raşık, el-Umde, 1/53, Beyitlerin tercümesi: «Rasulullah'a geldim. Hidayet getirdi ve yıldızlar gibi aydınlık bir kitap okumaktadır. Şeref, doğruluk ve cömertlikte semaya ulaştık, bunun da ötesinde bir mazhariyyet umarız.»
- (83) Bkz. el-Ağani, V/9; İbnu Abdirrabbih, el-İkdu'l-Ferid, V/276. Beyitlerin tercümesi: «Berraklığını bulanmaktan koruyacak hamleleri olmayan akıllılıkta hayır yoktur. Yeri geldiğinde karar verecek bir akıllısı olmayan cehalette de hayır yoktur.»

överek ve takdir ederek en-Nâbiğa'ya «Ağzına sağlık» diye dua eder (84). Rivayete göre en-Nâbiğa yüz otuz yıl yaşar ve hiçbir dişi dökülmez.

Şiir hakkında Hz. Peygamber'in çok isabetli tevcihleri olmuştur. Rivayetlere göre Ka'b bin Zuhayr'ın (85) «بَأَنْتَ سَعَادٌ» olarak bilinen meşhur kasîdesini ağzından mescitte dinlemiştir.

«إِنَّ الرَّسُولَ لَنُورٍ مُسْتَضَاءٍ بِهِ — مَهْنَدٌ مِنْ سَيُوفِ الْهِنْدِ مُسْلُولٌ»

beytini Ka'b okuyunca Hz. Peygamber Müdahale etmiş ve

«مِنْ سَيُوفِ اللَّهِ» şeklinde düzeltilmesini istemiş, Ka'b da düzeltmiştir (86).

Yine Ka'b bin Malik'in

«مَجَالِدُنَا عَنْ جَدِّ مَنَا كُلِّ فُخْمَةٍ — مَدْرَبَةٌ فِيهَا الْقَوَانِسُ تَلْمَعُ»

beytini dinleyince Hz. Peygamber ona «مَجَالِدُنَا عَنْ دِينِنَا» dersen

olur mu? diye sorar. Ka'b da evet, der. Hz. Peygamber daha iyi olacağını söyler (87). Bu şekilde, İslâmın ruhuna ve esaslarına uygun bir şekilde yönlendirir.

Bir defasında Abdullah bin Revâha Hz. Peygamber'in yanında

«فَغَيَّرُونِي أَثْمَانَ الْعِبَاءِ مَتَى — كُنْتُمْ بَطَارِقُ أَوْ دَانَتْ لَكُمْ مَضْرُ»

(84) Bkz. el-Ağânî, V/8; İbnu Abdirabbih, A.g.e., V/276; el-Merzubanî, Mu'cemu's-Şuara', 321.

(85) Ka'b bin Zuhayr: Babası Zuhayr, kardeşi Bucayr ve kız kardeşi el-Hansa' gibi şairlerin olduğu bir ailede yetişmiştir. Meşhur kasidesiyle Rasulullah'ın burdesini almaya hak kazanmıştır. Hicri 24 yılında vefat etmiştir. Bkz. el-Merzubanî, A.g.e., 341 vd., İbnu Sellam, A.g.e., I/99 - 107; Şvaki Dayf, Tarihu'l-Edebi'l-Arabi-el-Asru'l-İslamî, 83 - 89.

(86) İbnu Abdirabbih, A.g.e., V/288; Muhammed Osman Ali, A.g.e., 89; Sâmi Mekki el-Ânî, el-İslam ve's-Şi'r, 49 - 50. Beytin tercümesi: «Şüphesiz Rasul aydınlatan bir nur ve Hind kılıçlarından bir kılıçtır.»

(87) Muhammed Osman Ali, A.g.e., 89; Yahya el-Cabbûri, A.g.e., 147. Beytin tercümesi: «Kahramanlarımızı soyumuzu her büyüğe karşı savunmakta, bilennmiş kılıçların uçları ellerinde parlamaktadır.» Ka'b bin Malik'in diğer şiirleri için bkz. Abdullah bin Hâmid el-Hâmid, A.g.e.

beytini okur. Bunun üzerine Rasulullah'ın yüzünde bir hoşnutsuzluk sezdiğini, çünkü kabilesini «Abanın parası» diye tanımladığını söyler. Bunu telafi etmek için hemen arkasından şu beyti ekler :

« نَجَالِدُ النَّاسَ عَنْ عَرَضٍ فَتَأْسِرُهُمْ - فَيَتَا النَّبِيَّ وَفِيْنَا تَنْزِلُ السُّورُ »

Rasulullah'ın tekrar hoşnut olduğunu ve eski haline geldiğini gördüğünü söyler (88).

Bir defasında Hz. Aişe Rasulullah'ın yanında Zuhayr'ın şu beyitlerini okur :

« اَرْفَعُ ضَعِيْفَكَ لَا يَحْزُبُكَ ضَعْفُهُ - يَوْمًا فَتَدْرِكُهُ عَوَاقِبُ مَا جَنَى »
« بَعْزِيكَ أَوْ يَثْنِي عَلَيْكَ فَإِنَّ مَنْ - أَثْنَى عَلَيْكَ بِمَا فَعَلْتَ كُنَّ جَنَى »

Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurur: «Doğru söylemiştir ey Aişe! İnsanlara teşekkür etmiyen kişiye Allah da iyilik yapmaz.» (89).

Bu şekilde Hz. Peygamber kendisine okunan şiirlere karşı memnuniyetini veya hoşnutsuzluğunu belirterek onları yönlendirmiş ve kritiğini yapmıştır. Ka'b, bin Zuhayr, Abbas bin Mirdas, en-Nabiğatu'l-Ca'dî, Bucayr bin Zuhayr, Hassan bin Sâbit, Ka'b bin Malik, Kuteyle binti Nadr bin el-Haris, Amr bin Sâlim el-Huzâî ve başkalarından bu konuda rivayetler oldukça yaygındır.

Hatta Hz. Peygamber cahiliyye şiirinden de güzel, ahlaklı ve faziletli şiirleri dinlemiş, onları da tasvib ederek övmüştür. Mesela Antera el-Ab-sî'nin (90) şiirlerini beğenirdi. Şu beyitleri dikkat çekicidir :

- (88) İbnu Sellâm, I/225; el-Âmidî, A.g.e., 126 - 127; Sâmi Mekki el-Ânî, A.g.e., 49. Beyitlerin tercümesi: «Söyleyin bana, ey değerli bir aba parası kadar olanlar! Ne zaman patrikler oldunuz veya Mudar ne zaman size boyun eğmiştir?», «Namusumuzu savunarak insanlarla savaşır ve esir ederiz. Peygamber aramızda ve sureler bize inmektedir.»
- (89) İbnu Abdirabbih, A.g.e., V/275. Beyitlerin tercümesi: «Zayıfın elinden tut kaldır ki, birgün işlediklerinin kurbanı olmasın. Sana bunun karşılığını verir veya seni över. Şüphesiz yaptıklarından dolayı seni öven, sana karşılığını vermiş gibidir.»
- (90) Cahiliyye şairlerinden cengaverliğiyle meşhurdur. Muallakat şairlerindedir. M.S. 615 yılında ölmüştür. Bkz. İbnu Sellam, A.g.e., I/152; el-Âmidî, A.g.e., 151; Ahmed Hasan ez-Zeyyât, A.g.e., 58 - 60.

«أَغْفِرُ طُرْفِي حِينَ تَبْدُو جَارَتِي - حَتَّى يُوَارِي جَارَتِي مَا وَاهَا»
 «وَلَقَدْ أُبَيْتُ عَلَى الطُّيِّ وَأَظْلُهُ - حَتَّى أَنَالَ كَرِيمَ الْمَأْكَلِ»

Birinci beyitte Antera'nın İslam ahlakına benzeyen davranışı, ikinci beyitte de diğergamlığı ve cömertliğini beğenir ve şöyle buyurur: «Antera dışında bana tavsif edilip de göresim geldiği başka bir arap yoktur.» (91).

Lebid bin Rabia'nın (92) İslamın ruhundan ve nurundan parıltılar ihtiva eden şu beytini de Hz. Peygamber dinler :

«أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ - وَكُلُّ نَعِيمٍ لَا مَحَالَةَ زَائِلٌ»

Bunun üzerine «Şairin söylediği en doğru söz, Lebid'in sözüdür» (93) buyurur.

Hz. Peygamber Tarafe bin el-Abd, Umeyye bin Ebi's-Salt, el-Hansa' ve Suveyd bin Ebi Kâhil Yeşkurî (94) gibi şairlerin şiirlerini de dinlemiş-

- (91) Yahya el-Cabbûrî, Nedvetu'l-Muhadarat, 147, Rasulullah Umeyye bin Ebi's-Salt'ın şiirinden yüz beyit kadar dinlemiştir. Bkz. Muslim, Şiir, 1, Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih, IV/129, X/38 - 39 Beyitlerin tercümesi: «Komşunun karısı görününce, yuvasına girinceye kadar gözümü çeviririm», «Bazan aç olarak geceler ve öylece devam ederim. Böylece onunla en güzel yemeği kazanırım.»
- (92) Meşhur şairlerdendir. Şiirlerinde İslamın ruhunu ve kavramlarını çokça terennüm etmiştir. Kûfe'de hicri 41 yılında ölmüştür. Bkz. Şavki Dayf, Tarihu'l-Edebi'l-Arabî-el-Asru'l-İslami, 89 - 95; Ahmed Hasan ez-Zeyyât A.g.e., 68 - 71.
- (93) İbnu Abdirabbîn, A.g.e., V/273; Yahya el-Cabbûrî, A.g.e., 147; Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih, X/38 - 39. Beytin tercümesi: «Allah'tan başka her şey fânidir, her nimet de şüphesiz yok olacaktır.»
- (94) Tarafe bin el-Abd: Fuhûl cahiliyye şairlerindedir. Yirmibeş yaşında ölmüştür. Bkz. Ahmed Hasan ez-Zeyyât, A.g.e., 61 - 64; el-Vasit fi'l-Edebi'l-Arabî ve Tarihih, 78 - 80; Umeyye bin Ebi's-Salt: Daha önce hakkında kısa bir bilgi verilmişti. el-Hansa Tumadir es-Sulemiyye: Meşhur muhadram şairlerdendir. Şiirlerini Hz. Peygamber çok beğenmiştir. Hicri 24 yılında vefat etmiştir. Bkz. İbnu Sellam, A.g.e., I/210; el-Âmidî, A.g.e., 110; Suveyd bin Ebi Kâhil el-Yeşkurî: Meşhur muhadram şairlerdendir. İslamın ruhunu şiirlerinde yansıtmaya çalışmıştır. Bkz. İbnu Sellâm A.g.e., I/152 - 153; Şavki Dayf, Tarihu'l-Edebi'l-Arabî-el-Asru'l-İslami, 72..

tir (95). Kendisini, ashabını ve İslamı savunan şairleri olduğunu da biliyoruz (96).

Bütün bunlar Hz. Peygamber'in şiiri, şiir olduğu için kerih görmediğini (97), ondan sadece zararlı ve kötü gördüğünü yediğini, iyi ve güzel olanını da teşvik ettiğini ifade etmektedir. Diğer sanatlara bakışı ne olmuşsa, şiire de o şekilde bakmıştır. En güzel beyanın Kur'an-ı Kerim olduğunu bilen Hz. Peygamber, şiiri de takdir ederek övmüş, bir kısmının hikmet ve sihir kadar etkili olduğunu ifade etmiştir (98). Onun yolunu izleyen Raşid halifelerin de şiire ve şairlere karşı tavrının bu şekilde olduğu, yerine göre mükâfatlandırıp teşvik ettikleri, yerine göre cezalandırdıkları bilinmektedir (99).

NETİCE

İslamın gelişiyle Arapların hayatında umumi bir değişme olduğu gibi, şiirin muhtevasında da büyük bir değişme olmuştur. Her şeyden önce şiirin temaları ve hedefleri değişmiş, kavram ve anlayışları yerini İslamın kavram ve anlayışlarına bırakmıştır. Artık insanlar soy ve kabile taassuplarını, cahiliye mücadele ve rekabetlerini dile getirerek iftihar etmeyi bırakmış, onun yerine hak ve fazilet alanında yarışma gayesine yönelmişlerdir.

Bu geçiş dönemindeki değişikliklere bakarak İslamın şiire karşı olumsuz bir tavrı olduğunu düşünmek doğru değildir. Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'de ve Hz. Peygamber'in hadislerinde şiir ve şairlerle ilgili varid olan birtakım nasları İslamın umumi esasları ve hedefleri çerçevesinde mütalaa etmeden onun şiire ve şairlere karşı olumsuz bir tavır taşıdığı manasını bunlardan çıkarmağa çalışmak da doğru bir şey olmasa gerektir.

Şüphe yok ki, İslam Arapların hayatında en büyük inkılap olmuştur. İnsanlar ruh ve fikir dünyalarında olduğu gibi, edebî ve içtimai hayatta

(95) Muslim, Şiir babı, 1; el-İkdu'l-Ferid, V/277.

(96) Bkz. el-Câhız, el-Beyan ve't-Tebyin, I/201, İbnu Abdірabbih, el-İkdu'l-Ferid, V/277 - 278, 294 - 295.

(97) İbnu Raşık, el-Umde, I/27 - 28.

(98) el-Câhız, el-Beyan ve't-Tebyin, I/200 - 202.

(99) İbnu Raşık, el-Umde, I/55, 76, 98; el-İkdu'l-Ferid, V/293, 317 - 318; İbnu Kuteybe, eş-Şi'r ve's-Şuara', I/232.

da onun potasında erimiş ve cahiliye kalıntılarında uzaklaşmışlardır. Bu dönemde yeni dine ve getirdiği ahlak esaslarına karşı olumsuz tavır içine giren şairler ve düşmanlık tohumlarını eken şiirleri haklı olarak kötülenmiş ve yasaklanmıştır. Bu da yeni bir hayat tarzı ve yeni bir toplum tesis etme çabalarının bir bölümünü teşkil etmektedir.

Bunlara bakarak İslamın şiire ve şairlere karşı olumsuz tavır takındığını söylemek ve böyle bir iddiayı haklı görmek mümkün değildir. Zira kötülüğe ve düşmanlığa yolaçan şiirlerin kötülenmesi yanında umumi olarak şiirin ve şairlerin tasvip, hatta methedildiğini ifade eden sayısız naslar ve uygulamalar mevcuttur. İnsanlığa yararlarından çok zararları dokunan bazı şiirler ve onların sahipleri yerilmişse, karşı tarafta bütün genişliğiyle hayatın şairler için bir çalışma ve yarışma alanı kabul edildiği unutulmamalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdulhay Diyâb, Abbas el-Akkâd Nâkiden, Duru's-Şa'b, Kahire, trs.
- Dr. Abdulkadir el-Kıt, fi'ş-Şir'l-İslamî ve'l-Emevî, Daru'n-Nahdati'l-Kavmiyye, Beyrut, 1976.
- Dr. Abdullah bin Hâmid el-Hâmid, Şi'ru'd-Da'veti'l-İslamiyye fi Ahdi'n-Nubuvve ve'l-Hulefai'r-Raşidin, Kulliyetu'l-Luğati'l-Arabiyye, Riyad, 1981,
- Abdullah Hamed el-Uvayşık, el-Edeb fi Hidmeti'l-Hayat ve'l-Akîde, Kulliyetu'l-Luğati'l-Arabiyye, Riyad, 1970.
- Ahmed Hasan ez-Zeyyât, Tarihu'l-Edebi'l-Arabî, Daru Nahdati Mısır, Kahire, trs.
- Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982.
- Ahmed el-İskenderî-Mustafa Anânî, el-Vasît fi'l-Edebi'l-Arabî ve Tarihih, Daru'l-Maarif, Kahire, trs.
- Dr. Ali Abdulhalim Mahmud, Nahve Edebin İslamiyyin Muasır, Muhammed İbn Suûd Üniversitesi yayınları, Medine, trs.

- el-Câhız, Ebu Osman Amr İbn Bahr el-Cahız, el-Beyan ve't-Teybîn, Tah., Abdusselam Harun, Mektebetu'l-Hânci, Kahire, 4. baskı, trs.
- el-Câhız, Kitabu'l-Hayavân, Tah. Abdusselam Harun, Beyrut, 1969.
- Carl Brockelmann, Tarihu'l-Edebi'l-Arabi, ter. Abdulhalim en-Neccâr, Daru'l-Maarif, Kahire.
- Corci Zeydan, İslam Medeniyeti Tarihi, ter. Zeki Meğamiz, Ücdal Neşriyat, İstanbul, 1973.
- Ebu Hilâl Hasan İbn Abdillâh İbn Sehl el-Askerî, Kitabu's-Sinaateyn, İstanbul, 1319 h. 1. baskı.
- Ebu'l-Farac el-İsfahani, el-Ağani, Müessesetu Cemmâl, Beyrut, trs.
- Ebu'l-Kasım Abdurrahman İbn Abdillâh es-Suhaylî er-Ravdu'l-Unuf, Tah. Tâhâ Abdurrauf Said, Mektebetu'l-Külliyat, Kahire, trs.
- Ebu'l-Kasım el-Hasan İbn Bişr el-Âmidî, el-Mu'telif ve'l-Muhtelif, Dar'ul-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2. baskı, trs.
- Ebu's-Suûd Muhammed el-İmadî, İrşadu'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kur'ani'l-Kerîm, Daru'l-Mushaf, Kahire, trs.
- Ebu Ubeydillâh Muhammed İbn İmran el-Merzubanî, Mu'cemu's-Şuara', Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, tehzîb, Salim Krankow, Beyrut, trs.
- Ferid Ahmed el-A'zami, er-Raid, Lucknow, 1406 h./1985 m. Hindistan.
- İbn Abdirabbih, Ebu Ömer Ahmed İbn Muhammed İbn Abdirabbih, Kitabu'l-İkti'l-Ferîd, Tah. ve zapt, Ahmed Emin, Ahmed ez-Zeyn, İbrahim el-İbyarî, Kahire, 1965.
- İbn Haldun, el-Mukaddime, Daru's-Şa'b, Kahire, trs.
- İbn Kesir, İmadeddin İbn Kesir, Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim, el-Babi, el-Halebî, Kahire, trs.
- İbn Kuteybe, eş-Şi'r ve's-Şuara', Leiden baskısı, trs.
- İbn Raşik, el-Umde fi Mahasini's-Şi'r ve Âdâbihi ve Nakdih, Tah. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Kahire, 1963.
- İbn Sellâm el-Cumahî, Tabakatu Fuhull's-Şuara', Tah. Mahmud Muhammed Şakir, Matbaatu'l-Medenî, Kahire, trs.
- İbn Teymiyye, Mecmûu'l-Fetâvâ, Matabi' el-Muhtâr el-İslâmî, 1979.
- Kâmil Miras, Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, Ankara, 1969.

- el-Mubberred, Ebu'l-Abbas Muhammed İbn Yezid el-Mubberred, el-Kâmil, Mektebetu Nahdati Mısır, Tah. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire, trs.
- Muhammed Hüseyin et-Tabatabâî, el-Mîzan fi Tefsiri'l-Kur'an, Kum baskısı, trs.
- Muhammed İbn İsmail İbn İbrahim el-Buhari, el-Camiu's-Sahih.
- Muhammed Kutub, Menhacu'l-Fenni'l-İslamî, Daru's-Şurûk, Beyrut, 1973.
- Muhammed Osman Ali, fi Edebi'l-İslam, Daru'l-Evzâî, Beyrut, 1984.
- Murat Kapkiner, Yaşamayı Göze Almak, Kelime Yayınları, Bursa, 1986.
- Muslim İbn el-Haccac İbn Muslim el-Kuşayrî, el-Camiu's-Sahih.
- Mustafa Sâdik er-Rafîî, Tarihu Âdâbi'l-Arab, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1974.
- Prof. Dr. Neşet Çağatay, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliyye Çağı, A.Ü. İlahiyat Fakültesi yayınları, 1982.
- Nihad M. Çetin, Eski Arap Şiiri, Edebiyat Fakültesi yayınları, İstanbul, 1973.
- Nihad M. Çetin, İslam Ansiklopedisi, M. E. Basımevi, İstanbul, 1970.
- Nihad M. Çetin, Küçük Türk İslam Ansiklopedisi, M. E. Basımevi, İstanbul, 1978.
- Paul Janet-Gabriel Seailles, Metalib ve Mezahib, ter. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Eser Neşriyat, İstanbul, 1978.
- er-Razî, Fahreddin er-Razî, Mefatihü'l-Ğayb, Tahran, trs.
- R. Blachere, Tarihu'l-Edebi'l-Arabî, ter. Dr. İbrahim el-Kilânî, Daru'l-Fikr, 1984.
- Dr. Sâmî Mekkî el-Ânî, el-İslam ve's-Şi'r, el-Meclisu'l-Vatanî, Kuveyt, 1983.
- Seyyid Kutub, el-Adaletü'l-İctimaiyye fi'l-İslam, Daru's-Şuruk, Beyrut, 1974.
- Seyyid Kutub, en-Nakdu'l-Edebî Usuluhu ve Menahicuh, Daru's-Şuruk, Beyrut, trs.
- Seyyid Kutub, et-Tasvirü'l-Fennî fi'l-Kur'an, Daru's-Şuruk, Beyrut, trs.
- Seyyid Kutub, fi Zilali'l-Kur'an, Daru'l-Arabiyye, Beyrut, 4. baskı.

- es-Suyuti, Celeleddin es-Suyutî, el-Muzhir, Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiy-ye, Kahire, trs.
- Dr. Şavki Dayf, Tarihu'l-Edebi'l-Arabî-el-Asru'l-İslamî, Darulmaarif, Kahire, 7. baskı.
- Dr. Şavki Dayf, Tarihu'l-Edebi'l-Arabî-el-Asru'l-Cahilî, Darulmaarif, Kahire, 4. baskı.
- Dr. Şavki Dayf, Fusulun fi'ş-Şi'r ve Nakdih, Darulmaarif, Kahire, 2. baskı.
- Dr. Yahya el-Cabbûri, el-Edebu'l-İslamî fi Asri'n-Nubuvve-Nedvetu'l-Muhâdarât, içinde, Mekke, 1968.
- ez-Zemahşerî, Carullah Mahmud İbn Ömer ez-Zemahşeri, el-Keşşaf an Hakaiki Ğavamizi't-Tenzil, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut, trs.
- ez-Zerkeşî, Bedreddin ez-Zerkeşi, el-İcabe li iyârâdi mâ İstedrakethu Aişe ala's-Sahabe, Tah. Said el-Afğani, Beyrut, 1970.

موقف الإسلام من الشعر والشعراء

إن الإسلام له تصور شامل للكون والحياة والإنسان ولكن الأسلمى هو الذى يرسم صورة الوجود من خلال هذا التصور الاسلامى وحينما يحكم الاسلام على امر او شئ بالرغى او بالقبول انه ينظر اليه فى اطار هذا التصور الشامل .
 عندما تلقى النظر على الحياة الجاهلية نرى الكهبان قد سيطروا على الازمان ويؤمنون ان الجن تنقل اليهم الاخبار وانباء الغيب وكان الناس يلجئون اليهم واكثرهم كاذبون وكانوا يقولون عن القرون انه شعر ويقولون عن النبى انه شاعر وهم فى حيرتهم كيف يواجهون القرآن الذى جعلهم فى حيرة مبسبون .

فجاء القرآن يبين لهم ان منتهج محمد وشيعته القرآن غير منتهج الشعر الذى الذى اللوه وهناك فرق بعيد بين الجانبين بعد المشرق بوللخ والغرب ، والشعر الخاطى الذى حصل عند بعض الناس حول موقف الاسلام من الشعر والشعراء ، انما نجم من عدم الفهم الصحيح لكلا الشئيين . فالاسلام لا يحارب الشعر والشعر او الفن لذاته كما قد يفهم من ظاهر بعض الانماط وانما يحارب المنهج الذى سار عليه الشعر او الفن . اما حين يكون الشعر او الفن داخل اطار التصور الاسلامى فالاسلام يحض عليه ويهدى من الاعمال الصالحة ، فحين ان تنضم النصوص الواردة فى القرآن الكريم والسنة النبوية المتعلقة بالشعر والشعراء اوبالفن على هذا الاساس فلا لأن الشعر كلام والكلام منه حسن ومنه سيئ .

وقد كان موقف الرسول صلى الله عليه وسلم من الشعر والشعراء والفن موقفا متعادلا لموقف القرآن وحسما لا حكاه لذلك نراه قد اباح نظمه وانشاده ما دام ملتزما بالمنهج الاسلامى ونراه استمع الى الشعراء يشهدونه وأثاب عليه وشجع ذوق الساجات فيه وقد دبره العظيم فى الممارك والسلم وقال ان من البيان لسحرا وان من الشعر لحكمة .
 واخيرا نقول ان الاسلام لم يعاد الشعر او الفن مبدعيا وانما عادى المنهج السقيم ورفب فى المنهج السليم .

الأستاذ الممارك

ابراهيم حارثى